

Skakanka, MZK/M/255

Zabawka, akcesorium gimnastyczne, element bokserskiej rozgrzewki. Skakanka łączy te wszystkie funkcje. Przedmiot, którego historia sięga czasów przed naszą erą, był i jest popularny w różnych kręgach kulturowych. Skakanki oczywiście znajdują się też w zbiorach Muzeum Zabawek i Zabawy.

Wybrany obiekt wyprodukowany został we Francji, w rejonie słynącym z tradycji zabawkarskich. Drewniane, wykonane techniką toczenia rączki przedstawiają pewną komiksową postać.

Jak inspirująca i użyteczna może być skakanka? Zachęcamy do zapoznania się z tekstem i zastosowania skakanki w praktyce.

„Żeby kózka nie skakała, Tobo nóżki nie złamała(...)” chyba większość z nas zna te słowa. Komentarz, ostrzeżenie towarzyszyło momentom, gdy zbyt żywiołową w mniemaniu dorosłych dziecięcą zabawę zakłócał upadek któregoś z uczestników. Frazy te, zaczerpnięte z wiersza Juliana Tuwima pt. „Skakanka” weszły do języka potocznego. Mniej znany jest natomiast ciąg dalszy utworu:

„(...) Ale gdyby nie skakała
Toby smutne życie miała
Prawda?¹”

Skakanka towarzyszy ludziom od dawna. Wskazuje się, że była znana już ok. 1600 r. p.n.e., a aktywności z użyciem tego prostego przedmiotu będącego, w zależności od okoliczności, zabawką i przyborem gimnastycznym, były i są popularne w różnych kręgach kulturowych².

Prezentowana skakanka datowana jest na lata 70-80 XX w., choć biorąc pod uwagę znajdujące na niej oznaczenie CE (informujące, że produkt spełnia wymogi UE dotyczące zdrowia, bezpieczeństwa i ochrony środowiska) wskazuje na późniejszy czas powstania. W obecnej formie oznaczenie funkcjonuje od 1993 r. Nawet śledząc historię wysiłków zmierzających do unifikacji i certyfikacji produktów unijnego rynku, w przypadku zabawek należy cofnąć się do 1987 r.³

W kontekście datowania obiektu warto zaznaczyć, że nazwa producenta, w formie widniejącej na skakance (o czym dokładniej w dalszej części), funkcjonuje dopiero od 1979 r.

Skakanka składa się ze sznurka o długości 184 cm i drewnianych rączek o długości 19 cm każda, uformowanych z zastosowaniem techniki toczenia oraz lakierowanych. Rączki nawiązują do wyglądu komiksowej postaci Bécassine- bohaterki popularnej francuskiej serii pod tym samym tytułem, wydawanej w latach 1905-1962. Widoczne na zdjęciu metalowe części służyły jako mocowanie do elementów odwzorowujących kształt charakterystycznego, tradycyjnego nakrycia głowy - czepka „noszonego” przez Bécassine.

Skakanka została wyprodukowana przez francuską firmę „Vilac”. Przedsiębiorstwo istnieje od 1911 r. pierwotnie będąc rzemieślniczym zakładem o nazwie Maison Villet (wytwarzającym gwizdki, kręgle, grzechotki, akcesoria do gry zręcznościowej bilboquet oraz skakanki) założonym przez Narcisse'a Villeta. Obecna nazwa, funkcjonująca od 1979 r., to kombinacja nazwiska właścicieli

¹ J. Tuwim, Wiersze dla dzieci, Warszawa 1969.

² D. Umiastowska, Skakanka, (w:) Encyklopedia dzieciństwa, <https://encyklopediadzieinstwa.pl/index.php/Skakanka>, (dostęp 15.02.2024r.), W. Lipoński, Encyklopedia sportów świata, Poznań 2001, s. 451-452.

³ G. Ballor, The Originss of CE Marking: Standards, Bussiness, and the European Market in the 1980s-1990s, Harvard Business School, s.12https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/21-142_e8df9e12-222a-4e9d-bab8-e4fd788c9331.pdf (dostęp 28.05.2024 r.).

zakładu oraz słowa „laquer” - „lakierować”, dla podkreślenia bardzo ważnego etapu produkcji. Intensywna, głęboka kolorystyka to jedna z cech charakterystycznych tych drewnianych zabawek. Mocno osadzona w regionalnej tradycji wytwórczość zabawek z surowego drewna, urozmaicona została o zabawki drewniane lakierowane w 1951 r., po przejęciu firmy przez braci Paula i Raymonda i przemianowaniu zakładu na Les Établissements Villet Frères⁴.

W 2007 r. „Vilac” uznane zostało za markę hołdującą zachowaniu dziedzictwa, uzyskując oznaczenie przyznawane przedsiębiorstwom posiadającym wyjątkową wiedzę rzemieślniczą lub przemysłową. Firma zlokalizowana jest w miejscowości Moirans-en-Montagne w górskim rejonie Jury, słynącym z tradycji zabawkarskich sięgających XIV w. Pierwsze drewniane zabawki toczne z Moirans datowane są na 1820 r. Branżowa solidarność nakazuje wspomnieć również o zlokalizowanym w Morains muzeum -Musée du Jouet⁵.

Jako ciekawostkę wskazać można fakt współpracy firmy „Vilac” z Fundacją Alexandra Caldera (1898- 1976) znanego i wpływowego amerykańskiego rzeźbiarza i malarza. Kooperacja zaowocowała wyprodukowaniem ruchomych zabawek na wzór tych zaprojektowanych i wykonanych przez Caldera w 1927 r. i 1960 r⁶.

Skakanka daje wiele możliwości w zakresie gier i zabaw ruchowych, praktykowanych indywidualnie lub w formie współzawodnictwa, czasem z podskokami wykonywanymi w takt rymowanek. „Pieprz i musztarda”, „Wizyta” „Szczur”, „Double Dutch” to tylko kilka przykładów zabaw. W Europie skakanka była znana w większości krajów, a największą popularnością cieszyła się w Holandii. Wykorzystanie skakanki nie ograniczało się do sfery ulicznych czy szkolnych zabaw dziecięcych. Wskazuje się, że umiejętność skakania przez skakankę szybciej opanowują dziewczynki niż chłopcy⁷, choć zabawka ta początkowo przeznaczona była jedynie dla chłopców. Benefity płynące z ćwiczeń z jej użyciem dostrzeżone zostały przez trenerów bokserskich czy specjalistów rehabilitacji⁸.

Zachowały się liczne wizerunki dzieci ze skakankami. Odnaleźć je można chociażby w materiale ikonograficznym pochodzącym z ilustrowanych magazynów, jak np. „Tygodnik Mód” z 1885 r.

⁴ Entretien avec Hervé Halgand, président de „Vilac”, par Dorothée Charles, Musée des Arts Décoratifs, <https://madparis.fr/entretien-avec-herve-halgand> (dostęp 20.02.2024 r.).

⁵ La fabuleuse histoire du jouet en bois du Jura conté par la maison du Billard, <https://www.lamaisondubillard.com/blog/jouets-bois-jura-n112> (dostęp 20.02.2024 r.). <https://www.marques-de-france.fr/listing/vilac/> (dostęp 20.02.2024 r.).

⁶ A. Dannat A, Play again Calder: Artist's toys back in production, The Art Newspaper, 01.05.2003. <https://www.theartnewspaper.com/2003/05/01/play-again-calder-artists-toys-back-in-production> (dostęp 20.02.2024r.).

⁷ D. Umiastowska, op. cit.

⁸ W. Lipoński, Encyklopedia sportów świata, Poznań 2001, s. 451.

czy „Bluszcz” z 1876 r. i 1905 r.⁹.

Gimnastyka z użyciem opisywanej zabawki zainspirowała rzeźbiarza Alfonsa Karnego (1901-1989) do stworzenia w 1930 r. rzeźby przedstawiającej nagą dziewczynkę skaczącą przez skakankę. Statuetka ta wręczana była jako przechodnia Wielka Honorowa Nagroda Sportowa, a jednym z laureatów był Janusz Kusociński¹⁰.

Skakanka nie była przedmiotem przynależnym wyłącznie do uniwersum dzieciństwa. Pierwsze skojarzenia wędrują jednak właśnie w tym kierunku, sprawiając, że wizerunki postaci skaczących przez skakankę wykorzystywane były przez artystów jako symbole dzieciństwa, radosnych dziecięcych wspomnień. Salvador Dali umieścił skaczącą przez skakankę dziewczęcą postać w pracy „Krajobraz z dziewczyną skaczącą przez skakankę”¹¹. Niemalże identyczną figurą posłużył się wykonując w 1969 r. ilustracje do kolejnego wydania książki Lewisa Carolla „Alicja w krainie czarów”, zawieszając główną bohaterkę pomiędzy dorosłością a dzieciństwem, a charakterystyczną, przynajmniej w teorii, dla tego etapu życia beztroskę i zanurzenie we własnym świecie symbolizować ma właśnie zabawa ze skakanką¹².

Motyw skakanki wykorzystwała też Idelle Weber (1932-2020), reprezentantka pop-artu, przedstawiając w charakterystyczny dla siebie sposób, w formie anonimowej czarnej sylwetki, kobiecą postać skaczącą przez neonową skakankę¹³. Czy skoki przez skakankę pozostają w tym przypadku radosnym doświadczeniem, czy może nawiązują do ciężaru nieustających trudów codzienności?

Skakanki w asortymencie posiadała też kielecka Spółdzielnia Pracy Przemysłu Zabawkarskiego „Gromada”, wykorzystując, podobnie jak „Vilac”, toczone drewno do wykonania uchwytów.

Oprac. dr Anna Tyszewicz-Obara

⁹ D. Żołądź-Strzelczyk, I. Gomułka, K. Kabacińska-Luczak, M. Nawrot- Borowska, Dzieje zabawek dziecięcych na ziemiach polskich do początku XX w., Wrocław 2016, s. 416.

¹⁰ <http://muzeum.bialystok.pl/muzeum-rzezby-alfonsa-karnego/wystawy-stale/> (dostęp 15.02.2024 r.)

¹¹ M. Peyser, Entry catalogue A dream collection - Surrealism in Museum Boijmans Van beuningen, <https://www.boijmans.nl/en/collection/artworks/4230/landscape-with-a-girl-skipping-rope> (dostęp 20.02.2024 r.).

¹² <https://daliandcarroll.weebly.com/illustration-history.html>

¹³ Women Artists in Modern Art Movement (1940 CE-1970 CE), page titled 8: Women Artists in Modern Art Movements (1940 CE - 1970 CE) is shared under a CC BY 4.0 license and was authored, remixed, and/or curated by Deborah Gustlin & Zoe Gustlin (Open Educational Resource Initiative at Evergreen Valley College), [https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_\(Gustlin\)/08%3A_1940_CE_-_1970_CE/8.02%3A_Pop_Art_\(1950s-1960s\)](https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_(Gustlin)/08%3A_1940_CE_-_1970_CE/8.02%3A_Pop_Art_(1950s-1960s)) (dostęp 26.02.2024 r.)

Bibliografia/netografia:

Ballor G., The Origins of CE Marking: Standards, Bussiness, and the European Market in the 1980s-1990s, Harvard Business School,

https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/21-142_e8df9e12-222a-4e9d-bab8-e4fd788c9331.pdf

(dostęp 28.05.2024 r.)

Dannat A., Play again Calder: Artist's toys back in production, The Art Newspaper, 01.05.2003.

<https://www.theartnewspaper.com/2003/05/01/play-again-calder-artists-toys-back-in-production>

(dostęp 20.02.2024r.)

Entretien avec Hervé Halgand, président de „Vilac”, par Dorothée Charles, Musée des Arts Décoratifs, <https://madparis.fr/entretien-avec-herve-halgand> (dostęp 20.02.2024 r.)

Lipoński W., Encyklopedia sportów świata, Poznań 2001.

Lockwood D., „Salvador Dali's Alice.” Carrollian: The Lewis Carroll Journal, vol. 27, 2016, pp. 43-54.

Peyser M., Entry catalogue A dream collection - Surrealism in Museum Boijmans Van beuningen,

<https://www.boijmans.nl/en/collection/artworks/4230/landscape-with-a-girl-skipping-rope>

(dostęp 20.02.2024 r.).

Umiastowska D., Skakanka, (w:) Encyklopedia dzieciństwa,

<https://encyklopediadziecinstwa.pl/index.php/Skakanka>, (dostęp 15.02.2024 r.).

Women Artists in Modern Art Movement (1940 CE-1970 CE), page titled 8: Women Artists in Modern Art Movements (1940 CE - 1970 CE) is shared under a CC BY 4.0 license and was authored, remixed, and/or curated by Deborah Gustlin & Zoe Gustlin (Open Educational Resource Initiative at Evergreen Valley College),

https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists

_(Gustlin)/08%3A_1940_CE_-_1970_CE/8.02%3A_Pop_Art_(1950s-1960s) (dostęp 26.02.2024 r.)

Żołędź-Strzelczyk D., Gomułka I., Kabacińska-Łuczak K., Nawrot- Borowska M., Dzieje zabawek dziecięcych na ziemiach polskich do początku XX w., Wrocław 2016.

La fabuleuse histoire du jouet en bois du Jura conté par La maison du Billard

<https://www.lamaisondubillard.com/blog/jouets-bois-jura-n112>

<https://daliandcarroll.weebly.com/illustration-history.html>

<https://www.vilac.com/article-les-secrets-de-notre-atelier-de-fabrication,47,blog.htm>

(dostęp 20.02.2024)

<http://muzeum.bialystok.pl/muzeum-rzezby-alfonsa-karnego/wystawy-stale/>

(dostęp 15.02.2024 r.)

<https://collections.mfa.org/objects/34127>